

Література:

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. Дата оновлення: 27.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

3. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. Дата оновлення: 24.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-119>

ADVOCACY AS AN INSTITUTION FOR THE IMPLEMENTATION OF THE RIGHT TO LEGAL AID IN THE CZECH REPUBLIC AND UKRAINE: A COMPARATIVE ANALYSIS

АДВОКАТУРА ЯК ІНСТИТУТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Polyushko A. M.

*External Postgraduate Student,
Scientific Institute of Public Law
Kyiv, Ukraine*

Полюшко А. М.

*здобувач
Науково-дослідний інститут
публічного права
м. Київ, Україна*

Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу є невід'ємною складовою демократичної правової держави та ключовим механізмом забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини. Порівняльний аналіз функціонування адвокатури в Україні та Чеській

Республіці дозволяє глибше зрозуміти особливості організації правничої допомоги, гарантії доступу до захисника, а також роль адвокатського самоврядування у формуванні незалежної правничої професії.

Основою правового регулювання адвокатської діяльності в Україні є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], тоді як у Чеській Республіці – Закон «Про адвокатуру» (*zákon o advokacii*) [2], доступний також на офіційному сайті Чеської адвокатської палати (*Česká advokátní komora*). Обидва нормативні акти закріплюють принципи незалежності адвокатури, конфіденційності, верховенства права та самоврядування адвокатської професії.

В Україні адвокатура визначається як незалежний інститут, що здійснює захист, представництво та інші види правничої допомоги на професійній основі. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає, що адвокат є незалежним у здійсненні своєї діяльності та підпорядковується лише закону і правилам адвокатської етики [1]. Аналогічний підхід закріплений і в чеському законодавстві, де адвокатура розглядається як самоврядна професійна організація, що забезпечує надання правничих послуг та гарантує дотримання прав клієнтів. Закон «Про адвокатуру» Чеської Республіки визначає адвоката як особу, внесену до реєстру, який веде Чеська адвокатська палата, та наділяє її широкими повноваженнями щодо регулювання професії [2].

Організаційна структура адвокатури в обох країнах ґрунтується на принципі самоврядування. В Україні функції адвокатського самоврядування здійснюють органи, передбачені законом, зокрема Національна асоціація адвокатів України, яка об'єднує всіх адвокатів держави та забезпечує представництво їхніх інтересів [3]. Вона координує діяльність регіональних органів, здійснює дисциплінарні функції та забезпечує дотримання стандартів професії. У Чеській Республіці аналогічні функції виконує *Česká advokátní komora*, яка є центральним органом адвокатського самоврядування, відповідальним за ведення списку адвокатів, контроль за дотриманням професійної етики та організацію дисциплінарних проваджень [4]. Обидві інституції відіграють ключову роль у забезпеченні незалежності адвокатури від держави.

Суттєвим аспектом реалізації права на правову допомогу є система безоплатної правової допомоги. В Україні вона має чітко структурований та інституціоналізований характер. Відповідно до законодавства, функціонує система безоплатної первинної та вторинної правової допомоги, яка забезпечує доступ до адвоката для соціально незахищених категорій населення. Організацію цієї системи здійснює

Координаційний центр з надання правничої допомоги, який залучає адвокатів до надання допомоги на контрактній основі [5]. Такий підхід забезпечує високий рівень доступності правничих послуг, але водночас передбачає значну роль держави в організації цього процесу.

У Чеській Республіці система безоплатної правової допомоги має інший характер. Вона не є настільки централізованою, як в Україні, і значною мірою базується на механізмах призначення адвоката через *Česká advokátní komora* або суди. У випадках, передбачених законом, особі може бути призначений адвокат за рахунок держави, якщо вона не має достатніх фінансових ресурсів. Важливою особливістю є те, що саме адвокатська палата відіграє ключову роль у забезпеченні доступу до безоплатної допомоги [4], що підкреслює більшу автономію адвокатури у порівнянні з українською моделлю.

Однією з фундаментальних гарантій права на захист є право на зустріч з адвокатом з моменту затримання та до першого допиту. В Україні це право прямо передбачене кримінальним процесуальним законодавством і означає, що затримана особа має право на негайний доступ до адвоката та конфіденційне спілкування з ним до проведення будь-яких слідчих дій. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» також закріплює гарантії адвокатської діяльності, включаючи заборону втручання у спілкування адвоката з клієнтом.

У Чеській Республіці аналогічні гарантії закріплені в законодавстві про адвокатуру та кримінальному процесуальному праві. Особа має право на юридичну допомогу з моменту обмеження свободи, а адвокат може бути присутнім під час допиту. Важливо, що право на захисника є не лише формально гарантованим, але й ефективно забезпечується через механізми адвокатського самоврядування та судового контролю.

Щодо забезпечення права на правову допомогу в період попереднього ув'язнення, в Україні законодавство гарантує необмежене право на конфіденційні побачення з адвокатом без необхідності отримання дозволу від органів досудового розслідування. Це є важливою гарантією ефективного захисту, оскільки дозволяє адвокату належним чином підготувати позицію захисту та забезпечити дотримання прав клієнта. Відповідні гарантії також передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1].

У Чеській Республіці право на контакт з адвокатом під час тримання під вартою також гарантується законом. Конфіденційність спілкування є одним із базових принципів адвокатської діяльності, закріплених у законі «Про адвокатуру» [2]. Будь-яке обмеження цього права можливе лише у виняткових випадках, прямо передбачених законом, що відповідає європейським стандартам захисту прав людини.

Порівнюючи обидві правові системи, можна зробити висновок, що адвокатура в Україні та Чеській Республіці функціонує на спільних принципах, зокрема незалежності, самоврядування та забезпечення доступу до правової допомоги. Водночас існують відмінності у ступені інституціоналізації та ролі держави. Українська модель характеризується більшою централізацією системи безоплатної правової допомоги, тоді як чеська – більшою автономією адвокатського самоврядування та покладанням значної частини функцій на професійну організацію адвокатів.

Загалом, адвокатура в обох країнах виступає ключовим гарантом реалізації права на справедливий суд та ефективний захист прав людини. Подальший розвиток цього інституту пов'язаний із необхідністю зміцнення незалежності адвокатів, удосконалення механізмів доступу до правової допомоги та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, що особливо актуально для України в умовах євроінтеграційних процесів.

Література:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Дата оновлення: 03.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
2. Про адвокатуру: Закон Чеської Республіки № 85/1996 Sb (Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85> (дата звернення: 17.04.2024).
3. Національна асоціація адвокатів України (НААУ). URL: <https://unba.org.ua/> (дата звернення: 17.04.2024).
4. Česká advokátní komora. О ČАК. URL: <https://www.cak.cz/o-cak> (дата звернення: 17.04.2024).
5. Координаційний центр з надання правничої допомоги. Безоплатна правнича допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/tsentry/koordinatsijnyj-tsentr/> (дата звернення: 17.04.2024).